

Dorota Dobrucka

Czytelnictwo Polonii wiedeńskiej - zarys stanu i perspektywy badań

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy 3/3, 31-40

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

DOROTA DOBRUCKA
Urząd Miejski Czeladź

CZYTELNICTWO POLONII WIEDEŃSKIEJ – ZARYS STANU I PERSPEKTYWY BADAŃ

Podejmowane ostatnio badania nad czytelnictwem Europejczyków koncentrują się wokół praktyk i preferencji lekturowych m.in. we Włoszech, Francji, Hiszpanii, Wielkiej Brytanii i Niemczech (*Anoressici*, 2007). Analizowano malejące zainteresowanie książką, rodzaj lektury, a także wielkość i poziom jej zakupów. Tego typu analizy prowadzono także w Danii (Nielsen, 2005), wskazując na zjawisko mieszania się różnych gatunków i rodzajów piśmiennictwa – od tekstów gazetowych, esejów, wywiadów, recenzji, po literaturę oryginalną i tłumaczoną. W Czechach badacze doszli do wniosku, że na sytuację czytelnictwa wpływają przede wszystkim takie czynniki, jak wykształcenie, płeć i status społeczny (Burgetova, 2008). Czytelnictwo w Chorwacji uznano zaś za istotny element rozwoju społeczeństwa (Bucečević-Sanvincenti, 2006). Z kolei Węgrzy zwrócili uwagę na zmiany modelu czytelnictwa (Nagy, 1995). Wskazywano także metody i techniki promocji lektury, szczególnie w środowiskach lokalnych (Koren, 2009). Zgodnie z realizowanym przez Unię Europejską Programem Specjalnego Wsparcia dla Pokoju i Pojednania zaangażowanie podobnych społeczności jest podstawą rozwoju czytelnictwa w granicznym regionie Irlandii i Wielkiej Brytanii (Peoples i Ward, 2007). Wśród wielu aspektów analiz kultury czytelniczej w literaturze zagranicznej, w tym poszczególnych grup (jak dzieci, młodzież, studenci, kobiety), w nielicznych tylko rozważaniach podejmowano temat lektury w środowisku emigracji. Tymczasem polityka migracyjna Unii Europejskiej ułatwia swobodny przepływ osób i reguluje prawa obywateli na terenie Wspólnoty Europejskiej. Pojawiają się coraz to nowe grupy imigrantów, dołączające do już żyjących na terenie państw członkowskich. Co więcej, problem dotyczy zarówno dawnych, jak i nowych państw członkowskich.

W Polsce w ostatnich latach najwięcej osób, szczególnie w celach zarobkowych, wyjeżdża do Wielkiej Brytanii i Irlandii, a także do Hiszpanii, Niemiec, Włoch, Holandii czy Francji (Pacek i Bonikowska, 2007). Zjawisko emigracji interesuje socjologów, psychologów, teologów – śledzili oni wpływ migracji na życie rodzin i poszczególnych osób. W badaniach analizuje się także funkcjonowanie instytucji polskiej książki, z których mogą korzystać Polacy za granicą, jak również rozpatruje się problemy czytelnictwa mniejszości narodowych (Doroszewski, 2009; Zybert, 1996). Bada się zatem takie zagadnienia, jak: czytelnictwo młodzieży (Rudnik 1998), książka i czytelnictwo w Wielkiej Brytanii (Danilewicz-Zielińska, 1996), polski ruch sportowy (Gašiorowski, 2001), działalność naukowo-oświatowa polskich zesłańców a później jeńców wojennych lub więźniów politycznych (Rezler-Wasielewska, 2001). Sprawdzano też obecność polskich książek w bibliotekach samorządowych, np. na Litwie (Gębołyś i Warżagolis, 2010), rynek prasy polonijnej w Wielkiej Brytanii (Szkuta, 2010), potrzeby informacyjne Polonii (Kuźmina i Pugacewicz, 2010), znaczenie Internetu w rozwoju mass mediów wśród mniejszości polskiej (Borucińska, 2009), jak również czasopisma naukowe w języku polskim (Szostakowski, 2009), polskie czasopisma kulturalne (Wolski, 2008), perspektywy rozwoju polskich wydawnictw (Jaworska, 2009) i mediów (Miecznikowski, 2009) oraz rozwój języka polonijnego (Lustanski, 2009). Analizowano różne typy książek religijnych, jak np. kalendarze, modlitewniki, śpiewniki, historie i żywoty świętych patronów. Badano też polskie dziedzictwo kulturowe w krajach Europy Zachodniej oraz stan i poziom opanowania języka polskiego przez Polonię (Krochmal, 2008).

W krajach niemieckojęzycznych (np. Niemcy, Szwajcaria) znaczną rolę w rozwijaniu czytelnictwa wśród emigrantów z Polski, a także upowszechnianiu polskich wydawnictw (m.in. książek, które miały utwierdzać w wierze katolickiej i miłości Bożej) odegrali i nadal odgrywają księża i działacze organizacji katolickich. Polskie zbiory gromadzono najpierw w domach, później w pomieszczeniach parafialnych, by wreszcie trafiły do czytelników i bibliotek przyparafialnych, upowszechniających polską kulturę i oświatę (Małecki, 2007, s. 77).

Jednym z państw, w których od wieków zaznacza się obecność Polaków, jest Austria. Od 1897 roku Polacy mają własny Kościół Polski przy Rennweg, a od 1906 roku także na Kahlenberg wraz z kaplicą Sobieskiego. Polonia mieszkająca w Wiedniu utworzyła w 1864 roku pierwszą organizację polską „Ognisko”, a w 1884 roku – szkołę polską. W 1893 roku z inicjatywy niektórych członków „Ogniska” powstało Towarzystwo „Sokół”; dzisiaj jest to Polskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół Polski – Gniazdo 1 w Wiedniu”. W 1908 roku Polacy zakupili budynek przy Boerthaaveg 25, który obecnie funkcjonuje pod nazwą Dom Polski i jest siedzibą Polonii. Na początku

XX wieku liczba Polaków w Austrii stale wzrastała, w samym Wiedniu wynosiła 50 tysięcy. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku niektórzy z osiadłych w Austrii rodaków wrócili do ojczyzny. W Austrii nadal jednak działały polskie organizacje, szkoła i biblioteka, rozwijało się harcerstwo, działalność kontynuował „Sokół Polski”. W czasie drugiej wojny światowej pod Alpy trafiły tysiące przymusowych robotników i więźniów obozów koncentracyjnych. We włączonej do III Rzeszy Austrii zakazano jakiegokolwiek działalności polskich instytucji oraz używania języka polskiego. W roku 1945 w Austrii żyło około 100 tysięcy Polaków, głównie w zachodnich strefach okupacyjnych.

Do 1950 roku większość rodaków powróciła do kraju lub wyemigrowała poza granice Austrii. Pod koniec lat sześćdziesiątych w Austrii żyło około 6 tysięcy Polaków. Od 1968 roku zaczęło przybywać emigrantów politycznych i tych, którzy kierowali się przesłankami ekonomicznymi; stan wojenny natomiast zastał w Austrii 30 tysięcy osób. Duża liczba emigrantów, a wśród nich wielu działaczy „Solidarności”, trudna sytuacja polityczna w Polsce, wizyta Jana Pawła II w Austrii w 1983 roku przyczyniły się do niezwyklej aktywizacji Polonii. Obecnie żyje w tym kraju co najmniej 40 tysięcy Polaków, z czego w samym Wiedniu blisko 30 tysięcy (*Forum*, 2011).

W Wiedniu działa Instytut Polski (od 5 czerwca 1974 roku), którego zadaniem jest popularyzacja historii polskiej kultury, jak również aktualnych zjawisk kulturalnych i społecznych (zwłaszcza w ich międzynarodowym kontekście) oraz inspirowanie i wspomaganie bezpośredniej wymiany między Polską i Austrią, głównie w dziedzinie kultury i sztuki (*Instytut*, 2011). Powstało wiele nowych organizacji i punktów duszpasterskich. W 1984 roku założono m.in. polską księgarnię, która początkowo rozprowadzała przede wszystkim książki i czasopisma wydawców emigracyjnych; była przedstawicielem Instytutu Literackiego w Paryżu i dystrybutorem „Kultury”. Obecnie specjalizuje się w następujących dziedzinach:

- poezja i beletrystyka autorów polskich i obcych;
- literaturoznawstwo, historia literatury polskiej;
- językoznawstwo, słowniki, podręczniki;
- historia Polski, wspomnienia, biografie;
- przekłady książek polskich autorów na niemiecki;
- książki wyczerpane, wydane w Polsce i na emigracji.

Na życzenie klienta księgarnia stara się sprowadzić każdą książkę w języku polskim oraz pozycję wydaną przez oficyny niemieckie, austriackie i szwajcarskie. Przyjmuje także zamówienia na prenumeratę polskich czasopism; jest przedstawicielem wydawnictwa IRSA (Istituto Internazionale per le Ricerche di Storia dell'Arte) i dystrybu-

torem jego pisma „Artibus et Historiae” (*Xięgarnia*, 2011). Nad Dunajem działa też Szkoła Polska (liczy ponad 300 uczniów), a w kilkudziesięciu szkołach austriackich naucza się języka polskiego. Aktywny jest Portal Internetowy Polonii Austriackiej, Wirtualna Biblioteka Literatury Polskiej, Polska Misja Katolicka, Dom Polski (w którym znajduje się Stacja Naukowa PAN), polska biblioteka, hotel, siedziby Związku Polaków w Austrii „Strzecha” oraz Wspólnota Polskich Organizacji w Austrii – Forum Polonii. Ta ostatnia zrzesza ponad 30 organizacji polonijnych. Popularnością cieszą się miesięczniki „Polonika” i „Nasza Wspólnota”. Działają polskie kluby, biblioteki, kluby czytelnicze, wideoteki, teatry, kina, restauracje, sklepy i coraz więcej polskich i polsko-austriackich firm. W Austrii mieszka i pracuje wielu absolwentów polskich uczelni, artystów, lekarzy, pielęgniarek, inżynierów, techników i księży katolickich. Miejscem szczególnym dla Polaków pozostaje Kościół Polski przy Renweg z przyległym centrum duszpasterskim „Emaus”. Na niedzielną mszę przybywa tu około 6 tysięcy wiernych (*Forum*, 2011).

Polacy w powojennej Austrii już w 1945 roku podjęli działalność wydawniczą, drukując przede wszystkim czasopisma, ale także książki. Od 1947 roku miała w Wiedniu swoje pismo „Strzecha”. Pismo wychodziło z niewielkimi przerwami i zmieniającym się tytułem do chwili połączenia się „Strzechy” ze Związkiem Polaków w Austrii (ZPA) w 1991 roku; ZPA drukował zresztą także własne piśmko do 1983 roku. W latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku w Wiedniu powstało szereg nowych tytułów, m.in.: „Dialogi”, „Expres Wiedeński”, „Goniec Wiedeński”, „Jupiter”, „Kurier Wiedeński”, „Mazurek”, „My”, „Oscypek”, „Polonus”, „Polskie Wiadomości”, „Reporter Wiedeński”, „Sami Swoi”, „Solidarność’ 80”, „Żongler”. Nie wszystkie przetrwały próbę czasu. W ich miejsce powstawały nowe. Największą trwałość oraz dobry poziom techniczny i merytoryczny osiągnął miesięcznik „Polonika”, z podtytułem „Pismo Polonii Austriackiej”, ukazujący się od 1994 roku pod redakcją Sławomira Iwanowskiego. Tę aktywność edytorską (do 1995 roku) omówił Andrzej Pilch w artykule „Pięćdziesiąt lat powojennych periodyków polskich w Austrii (1945-1995)” (Nadolny, 2004).

W okresie powojennym wydano w Austrii w tłumaczeniu na język niemiecki ponad sto tytułów polskich książek z zakresu poezji, beletrystyki, teatru. Wśród przekładów znalazły się dzieła polskich księży: Mieczysława Malińskiego, Jana Twardowskiego, Kazimierza Wójtowicza CR, Bonifacego Miązka, Józefa Tischnera oraz *Zapiski więzienne* kardynała Józefa Wyszyńskiego. O tłumaczeniach tych informuje Edmund Rosner w publikacji *Literatura polska w Austrii 1945-1990* (Nadolny, 2004). Nowoczesna technika, jak komputer i ksero, już w końcu lat siedemdziesiątych wkroczyły do wiedeńskiego kościoła.

Własnym sumptem zaczęto przygotowywać i drukować zbiory pieśni na poszczególne okresy kościelne, a także teksty liturgiczne. Miały one na celu ujednoczenie śpiewu i recytacji mszalnych oraz aktywne włączanie się uczestników do nabożeństw. Odnotować należy również inicjatywy wydawnicze podejmowane przez grupy działające przy kościele czy też osoby prywatne. Szczep harcowski „Polanie” upamiętnił np. dziesięciolecie swojego istnienia interesującą i pomysłową publikacją pt. *Ekspres harcowski 1983-1993*, wydaną pod redakcją Joanny Tyneckiej i Łukasza Mazura. Rycerze Niepokalanej od października 1994 roku drukują własne piśmko „Niepokalana – oto nasz ideał” o objętości czterech stron druku. Znacznym osiągnięciem wydawniczym wiedeńskich księży zmartwychwstańców była edycja dwóch periodyków parafialnych: „Biuletynu” (1973-1993) i „Naszej Wspólnoty” (1994-2000 i ponownie od grudnia 2001). Kolportaż „Biuletynu” był bezpłatny, apelowano jednak o dobrowolne ofiary na pokrycie druku. „Nasza Wspólnota” była tygodnikiem, co jak na warunki emigracyjne i parafialne możliwości było pomysłem bardzo ambitnym (Nadolny, 2004). Członkowie redakcji pracowali społecznie. Pismo rozprowadzano w kościele bezpłatnie, jako dodatek do tygodnika „Źródło” (Kraków), ponadto od 1995 roku 100 egzemplarzy dołączano także do Tygodnika Młodzieży Katolickiej „Droga”. Na pokrycie kosztów druku odbiorcy „Naszej Wspólnoty” składali dobrowolnie ofiary. Nakład „Naszej Wspólnoty” w zasadzie rozchodził się w Wiedniu, tylko część docierała na tereny dokąd księża wyjeżdżali z posługą duszpasterską. Treść tygodnika była urozmaicona. Obok informacji z życia misji tygodnik publikował aktualności ze środowiska austriackiej Polonii, poruszał też tematy specyficzne dla emigracji, zagadnienia historyczne i bieżące polskie, zamieszczał listy do redakcji, obrazki wzięte z życia, wiersze i humor. Pomyślano również o działach czy cyklach, które ukazywały się ze zmienną częstotliwością, np.: „Kalendarium”, „Aktualne wiadomości”, „Polonia na świecie”, „Słowa życia”, „Sylwetki wspólnoty polonijnej” i inne. Ukazały się cztery bogato ilustrowane wydania specjalne „Naszej Wspólnoty”. Od momentu zmiany na stanowisku redaktora naczelnego tygodnik zaczął przeżywać kryzys i ostatni numer ukazał się w styczniu 2000 roku. Była to wielka strata dla lokalnej społeczności polskiej, pismo bowiem odgrywało ważną rolę w procesie informacji, ewangelizacji, aktywizacji i integracji Polonii. W pewnym sensie kontynuacją „Wspólnoty” jest kwartalnik „Wiadomości Polonijne – Duszpasterstwo w Górnej Austrii”, ukazujący się od 1998 roku. Nakład pisma wynosi kilkaset egzemplarzy, formatu A5 i o objętości 20-24 stron (Nadolny, 2004).

Oprócz własnych wydawnictw, księża zmartwychwstańcy propagowali czytelnictwo polskiej prasy i książek. W tej dziedzinie na czoło wysunęła się biblioteka. Już w latach sześćdziesiątych księża dyspo-

nowali niewielkim księgozbiorem i zachęcali wiernych do korzystania z jego zawartości. Bibliotekę z prawdziwego zdarzenia oficjalnie otwarto 4 czerwca 1981 roku. Jej zasób w 1983 roku liczył 1250 tomów, natomiast w 1994 roku – ponad 5 tysięcy pozycji. Placówka dysponowała jednym pokojem w domu „Emaus” i pełniła funkcję parafialnej biblioteki oświatowej. Przeważała w niej beletrystyka, poezja (w tym wieszczów polskich) oraz literatura religijna ze wszystkimi jej zagadnieniami – od pozycji naukowych, katechetycznych i światopoglądowych do popularnych. Szeroko reprezentowana była historia Polski, biografistyka, kultura, sztuka, folklor oraz literatura dziecięca i młodzieżowa. Gromadzono ponadto polskie czasopisma krajowe i zagraniczne, preferując jednak wydawnictwa katolickie. Biblioteka czynna była dwa razy w tygodniu w godzinach wieczornych, początkowo w środy i soboty, od 1986 roku w środy i piątki. Do pomocy dwóm bibliotekarkom społecznie włączały się także inne osoby. Opiekę sprawował jeden z księży. Urządzono kilka wystaw i kiermaszy książek. Również w Górnej Austrii jeden z księży utworzył w 1985 roku bibliotekę i zachęcał do czytelnictwa (Wspólnota).

Materiał Małgorzaty Warchoń-Schlottmann, zamieszczony w książce *Biblioteki polskie za granicą – przeszłość i współczesność* pod redakcją Marii Kalczyńskiej i Danuty Sieradzkiej, dotyczący wybranych bibliotek polskich w Wiedniu (Warchoń-Szlottmann, 2007), nie odnosi się do problemu czytelnictwa Polonii wiedeńskiej jako takiego. Autorka omówiła zbiory biblioteczne znajdujące się m.in. w Bibliotece Instytutu Polskiego, Bibliotece Stacji Naukowej PAN, Bibliotece Związku Polaków w Austrii „Strzecha”, jak też zgromadzone w Narodowej Bibliotece Austriackiej i Głównej Bibliotece Uniwersyteckiej w Wiedniu, od dziejów najstarszych (tj. zbiorów Ossolińskiego) do współczesności, ale bez analizy czytelnictwa. Biblioteka Instytutu Polskiego wchodzi w skład Multimedialnego Centrum Informacyjnego o Polsce. W Centrum mieści się księgozbiór, wideoteka i płytoteka. W czytelni można przeczytać polską prasę, obejrzeć polski film, posłuchać polskiej muzyki, przejrzeć podręczny księgozbiór. Biblioteka liczy około 10 tysięcy woluminów (zarówno książki polskie jak i niemieckie) i można je wypożyczać na zewnątrz. Z kolei w Bibliotece Stacji Naukowej PAN otwarto tylko czytelnię, w której można skorzystać ze słowników, encyklopedii, przewodników, monografii; poczytać dzienniki i czasopisma, tak polskie jak i niemieckie. Ważną rolę dla wszystkich uczniów i rodziców oraz nauczycieli pełni biblioteka przy Ambasadzie Rzeczypospolitej Polskiej w Wiedniu, przy której działa Szkoła Polska. Zbiory biblioteki liczą około 12 tysięcy woluminów i obejmują: podręczniki, lektury, materiały metodyczne, słowniki, encyklopedie, literaturę specjalistyczną, bele-

trystykę, literaturę dla dzieci i młodzieży. Można korzystać ze sprzętu audiowizualnego i zbioru filmów. Dla Polaków zrzeszonych w Związku Polaków w Austrii „Strzecha” ważną jest działająca przy nim biblioteka, umożliwiająca członkom Związku korzystanie ze zbiorów audiowizualnych. Według Warchoł-Schlotmann, czytelnicy coraz rzadziej odwiedzają biblioteki (np. punkt biblioteczny przy Polskiej Misji Katolickiej), ponieważ młodsze pokolenie Polonii słabo zna język polski, z trudem czyta w tym języku; atrakcją dla nich są inne media (telewizja, Internet) a swoboda w przemieszczaniu się do kraju przodków umożliwia zainteresowanym kupno książek. Polacy mieszkający w Austrii mogą oprócz bibliotek polskich korzystać również ze zbiorów znajdujących się w instytucjach austriackich. Znajduje się w nich wiele polskich książek, głównie bibliografii, katalogów bibliograficznych, encyklopedii, słowników, podręczników, wydawnictw historycznych i beletrystycznych. Wśród bibliotek austriackich dla Polonii dostępne są m.in. zbiory zgromadzone w bibliotekach Uniwersytetu Wiedeńskiego, w tym: Głównej Bibliotece Uniwersyteckiej, Bibliotece Instytutu Sławistyki, Bibliotece Instytutu Europy Wschodniej, Bibliotece Instytutu Tłumaczy.

W rozwoju czytelnictwa prasy początkowo ważną rolę odgrywał Kościół, zachęcając m.in. w ogłoszeniach duszpasterskich z lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych do nabywania i lektury polskich czasopism. W kościołach można było zaopatrzyć się w takie tytuły, jak np.: „Apostolstwo Chorych”, „Gość Niedzielny”, „Niedziela”, „Przewodnik Katolicki” i „Tygodnik Powszechny”. Po 1990 roku dostęp do krajowej prasy katolickiej był łatwiejszy ze względu na zniesienie cenzury. Ponadto w Wiedniu otwarto kilka księgarni, w których można było zaopatrywać się w różnorodną prasę zagraniczną i miejscową. Pojawili się kolporterzy. Aby zachęcić do czytelnictwa, w „Emaus” prowadzono sklepik, w którym obok dewocjonaliów były dostępne katolickie wydawnictwa. Zaopatrywaniu w polską literaturę sprzyjają też organizowane wystawy i kiermasze książek. W 2003 roku Polska Misja Katolicka uruchomiła własną stronę internetową (Nadolny, 2004).

Tematyka dotycząca czytelnictwa Polonii w Wiedniu (czy szerzej w Austrii) jest podejmowana także w ogólnych opracowaniach dotyczących Polonii. Nie ma jednak wieloaspektowego i syntetycznego studium o czytelnictwie, zarówno w polskiej, jak i zagranicznej literaturze naukowej. Tymczasem zagadnienie użytkowania książki w środowisku Polonii, ukazane w kontekście ogólnoeuropejskich kierunków i uwarunkowań rozwoju kultury czytelniczej, jest niezwykle ciekawym problemem badawczym. Należałoby zastanowić się nad wyborem grupy socjologicznej do tych badań, określić jej strukturę, wykształcenie, związki z Polską, poznać przyczyny emigracji, następnie

przybliżyć czytelnikom zainteresowania czytelnicze emigrantów, ich wybory książek, czasopism oraz innych form kontaktu ze słowem pisanym. Badacz musiałby opisać strukturę Polonii, tworzone przez nią stowarzyszenia, instytucje i organizacje, które w swych działaniach obejmują również szeroko pojęte czytelnictwo. Poza tym należałoby sprawdzić, w których instytucjach gromadzone są książki i prasa przeznaczona dla Polaków, z których instytucji Polacy mieszkający w Wiedniu najczęściej korzystają. Ważne byłoby również poznanie wszelkich uwarunkowań, które wpływają na wybór lektury (np.: płeć, wiek, rodzaj wykonywanej pracy, wykształcenie, znajomość języka zarówno polskiego, jak też niemieckiego) oraz wskazanie wartości kształtowanych w czytelniku poprzez wybierane przez niego lektury. Dla opracowania tematu istotne jest także zbadanie kontaktów Polonii austriackiej z Austriakami, porównanie trendów panujących wśród tych dwóch grup czytelniczych – na ile trendy te są zbieżne i można mówić o wspólnym kanonie lektur. W badaniach nad problematyką czytelnictwa Polonii wiedeńskiej można wykorzystać wszelkie dostępne źródła, począwszy od dokumentacji gromadzonej w bibliotekach, organizacjach i stowarzyszeniach, aż po nieformalne źródła dostępu do książki, jak również zastosować różnorodne metody i techniki (np. przeprowadzenie ankiety wśród Polonii).

Bibliografia

- Anoressici, buone forchette, onnivori: gli europei e la lettura di libri (2007). „Libri e iviste d'Italia”, Vol. 3, s. 67-78.
- Borucińska I. (2009), *Znaczenie Internetu w rozwoju mass mediów mniejszości polskiej w krajach nadbałtyckich*. W: Nowe media i polityka: Internet, demokracja, kampanie wyborcze. Pod red. M. Jezińskiego. Toruń, s. 126-142.
- Bucečević-Sanvincenti L. (2006), *Čitanje kakao ključni čimbenik razvoja Hrvatskoga društva*. „Vjesnik bibliotekara Hrvatske”, God. 49, br. 2, s. 62-69.
- Burgetová J. (2008), *Čtenářství, jeho význam a podpora – výzkum, teorie a praxe v Česku a Německu*. „Knižnica”, Roč. 9, č. 2, s. 30-31.
- Danilewicz-Zielińska M. (1996), *Książka i czytelnictwo polskie w Wielkiej Brytanii*. Warszawa.
- Doroszewski J. (2008), *Wybrane problemy z dziejów oświaty na Lubelszczyźnie w latach 1918-1939*. Lublin.
- Dunin-Wąsowicz K. (1998), *Czytelnictwo i oświata w warunkach szczególnego odosobnienia*. Kielce.
- Forum Polonii w Austrii – Wspólnota Polskich Organizacji w Austrii [online]. 2011 [dostęp: 2011-07-20]. Dostępny w World Wide Web: <http://forumpolonii.at2individual.com/coaching/index.php>.
- Gąsiorowski A. (2001), *Polski ruch sportowy w Republice Litewskiej 1919-1940*. Olsztyn.

- Gębołyś Z., Ćwiertnia B. (1998), *Czytelnictwo uczniów szkół polskich (klasy XI-XII) na Litwie w świetle badań ankietowych*. W: *Studia Bibliologiczne*. T. 11. Pod red. I. Sochy. Katowice, s. 129-143.
- Gębołyś Z., Warżagolis E. (2010), *Książka polska w bibliotekach samorządowych na Litwie (na przykładzie rejonów: wileńskiego, solecznickiego i trockiego)*. W: *Potrzeby informacyjne Polonii*. Red. D. Kuźmina, I. Pugacewicz. Warszawa, s. 122-135.
- Haładus B. (1998), *Książka i czytelnictwo elementem życia kulturalnego Polaków w więzieniach w ZSRR w latach 1939-1956*. „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Bibliotekoznawcze”, z. 9, s. 115-124.
- Instytut Polski w Wiedniu* [online]. 2011 [dostęp: 2011-07-20]. Dostępny w World Wide Web: http://www.viennapan.org/Internet_2005/01pl01.htm.
- Jarosz D., Pasztor M. (2008), *Stosunki polsko-francuskie 1944-1980*. Warszawa.
- Jaworska K. (2009), *Perspektywy polskich wydawnictw w Rzymie w 1946 roku*. W: Paryż, Londyn, Monachium, Nowy Jork. Powrześniowa emigracja niepodległościowa na mapie kultury nie tylko polskiej. Pod red. V. Wejs-Milewskiej i E. Rogalewskiej. Białystok, s. 525-542.
- Jędrzychowska B. (2000), *Polscy zesłańcy na Syberii (1830-1883): działalność pedagogiczna, oświatowa i kulturalna*. Wrocław.
- Koren M. (2009), *Nordic Plus: reading promotion in the Netherlands*. „Scandinavian Public Library Quarterly”, Vol. 42, no. 4, s. 22-24.
- Krochmal A. (2008), *Polacy i polskie dziedzictwo kulturowe w krajach Europy Zachodniej*. (Cz. 7): *Zbiory archiwalne w polskich instytucjach*. „Cenne, Bezcenne”, nr 4, s. 33-36.
- Kuźmina D., Pugacewicz I. (red.) (2010), *Potrzeby informacyjne Polonii*. Warszawa.
- Lustanski J. (2009), *Język polonijny w Kanadzie*. Toronto.
- Małecki Z. (2007), *Biblioteki parafialne Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech. Doświadczenia duszpasterza Polaków*. W: *Biblioteki polskie za granicą – przeszłość i współczesność*. Pod red. M. Kalczyńskiej i D. Sieradzkiej. Katowice, s. 73-84.
- Mieczkowski R. (2009), *Media polskie na Litwie. „Znad Wilii” – 20 lat w opozycji?* W: *Wydarzenia roku 1939 i 1989 na Mazowszu Północno Wschodnim*. Pod red. J. Gołoty. Ostrołęka, s. 155-165.
- Nadolny A. (2004), *Polskie duszpasterstwo w Austrii po drugiej wojnie światowej 1945-2001*. Toruń.
- Nagy A. (1995), *Amerikanizálódunk? Váltóások a magyarországi olvasáskultúrában*. „Könyv Könyvtar Könyvtáros”, sz. 5, s. 6-10.
- Nielsen J. H. (2005), *New media and new roles of librarianship, illustrated by a literary website of Danish libraries*. „New Library World”, Vol. 106, no. 11/12, s. 510-518.
- Pacek M., Bonikowska M. (2007), *Unijna droga do wspólnej polityki migracyjnej w kontekście debaty o przyszłości Wspólnot*. „Studia Europejskie”, nr 1, s. 49-70.
- Peoples A., Ward T. (2007), *„Inspiring Readers”: a cross border reader development project*. „New Library World”, Vol. 108, no. 5/6, s. 218-228.
- Rezler-Wasielewska V. (2001), *Działalność naukowo-oświatowa polskich jeńców wojennych w niemieckich i radzieckich obozach podczas II wojny światowej*. Łambinowice–Opole.

Rudnik Cz. (1998), *Co czyta młodzież Zaolzia?* „Guliwer”, nr 3, s. 48-51.

Szkuta M. (2010), *Polska społeczność i rynek prasy polonijnej w Wielkiej Brytanii*. W: *Potrzeby informacyjne Polonii*. Warszawa, s. 136-142.

Szostakowski J. (2009), *Czasopisma naukowe w języku polskim w Wilnie po 1990 roku*. W: *Nauka młodych – nowe spojrzenie*. Red. R. Droba, A. Bobryk, E. Obrępałska. Siedlce, s. 199-203.

Warchoń-Schlottmann M (2007), *Biblioteki polskie w Wiedniu. Od Ossolińskiego po dzień obecny*. W: *Biblioteki polskie za granicą – przeszłość i współczesność*. Pod red. M. Kalczyńskiej i D. Sieradzkiej. Katowice, s. 103-114.

Wolski J. (2008), *Polskie czasopisma kulturalne w Kanadzie (przełom XX i XXI wieku)*. W: *Polska w Kanadzie, Kanada w Polsce*. Pod red. M. Buchholz. Toruń, s. 128-142.

„Wspólnota. Biuletyn Duszpasterstwa w Górnej Austrii” (1985), nr 4.

Xsięgarnia Polska [online]. 2011 [dostęp: 2011-07-20]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ksiegarnia-polska.com>.

Zybert B. (1996), *Biblioterapeutyczne funkcje biblioteki i książki wobec mniejszości narodowych*. W: *Dziedzictwo kulturowe*. Pod red. A. Skrzypczaka. Warszawa, s. 116-128.

Dorota Dobrucka

***Literacy of the Polish diaspora in Vienna – the situation and research prospects* Summary**

The research of the Europeans' literacy in various countries (Italy, Spain, Great Britain, Germany) has an interdisciplinary character. Bibliologists and literature researchers, psychologists, sociologists and theologians have analyzed the interest in publications like books, magazines, essays, interviews, reviews; they also investigate the work of book institutions that function among the national minorities. Many of the Polish immigrants (approx. 40 thousand) live in Austria, mostly in Vienna and surroundings. It's an active group, concentrated in various organizations and associations, supporting the contact with their homeland. They favour the development of the national culture among the Polish diaspora in Austria. The article discusses the subject matter of the literacy of Polish diaspora in Vienna. Although the subject appears in the general works concerning Polish diaspora, as far it does not have a systematic study. Therefore it is vital to present the problem of the book usage among the Polish diaspora in the context of the European trends of development of literacy culture. The author describes the press and libraries oriented for Polish reader in Austria and points the major problems of reading discussed in primary literature.